Úspěšný příklad ochrany spotřebitele: zhodnocení české a slovenské regulace výrobků s nižším rizikem

12.6.2023 - | Hospodářská komora ČR

V ČR zatím chybí dobře nastavený celkový regulatorní rámec alternativ tabákových produktů, což omezuje přechod větší části kuřáků na méně škodlivé formy nikotinových výrobků. Příkladem jejich chytré regulace je Švédsko, kde je prevalence kouření jedna z nejnižších v Evropské unii. Na úvod diskuze k regulaci nikotinových alternativ v pražském Florentinu to sdělil viceprezident Hospodářské komory Tomáš Prouza.

Nové dílčí právní předpisy v podobě vyhlášky upravující využívání a prodej nikotinových sáčků v tomto roce vstoupily v účinnost v ČR a na Slovensku. Obě země se tím přidávají společně se Švédskem k malé skupině členských států EU stanovujících pravidla pro používání alternativních produktů. Za účasti národního drogového koordinátora Jindřicha Vobořila se přední čeští a zahraniční odborníci snažili zhodnotit stávající regulační úpravy a definovat konkrétní doporučení.

Nikotinové alternativy jsou v současnosti velmi diskutovaným tématem, a to jak z pohledu ochrany veřejného zdraví, tak i z hlediska definice pravidel pro jejich distribuci. Kromě ČR a Slovenska v současné době existuje jen omezený počet států s platnými právními normami pro nikotinové sáčky, které mohou dle expertů dokonce pomáhat snižovat závislost na kouření. Jedním dechem však dodávají, že absence regulace přináší rizika, a to například pro mladistvé. Specifický případ pak představuje Švédsko, kde dosahují nikotinové alternativy dlouhodobě vysoké popularity.

Švédská zkušenost jako inspirace pro Evropu

Ve Švédsku se počet kuřáků během posledních čtyř dekád podařilo snížit z téměř dvou milionů denních kuřáků na méně než milion. Za jeden z hlavních důvodů se považuje podpora nikotinových alternativ a především snusu (orální bezdýmný tabák), který v současné době používá až 20 % obyvatel. Snus hrál i důležitou roli při vstupu země do EU, jelikož Švédsko si přistoupení podmínilo výjimkou na prodej tohoto výrobku.

Nejenom snus, ale i e-cigarety a zahřívaný tabák jsou ve Švédsku oblíbené a přispívají k eliminaci kouření. *„Prevalence denních kuřáků klasických cigaret se v tuto chvíli pohybuje těsně nad hranicí 5 %. S tím souvisí také velice nízká míra výskytu úmrtí souvisejících s nemocemi vyvolanými kouřením jako je například rakovina plic,“* popisuje situaci ve Švédsku psycholog a expert na závislosti Karl Fagerström.

Dle odborníků není tento fenomén geograficky determinovaný a švédskou zkušenost je tak možné uplatnit i v jiných státech Evropy. Jednou z proměnných případného úspěchu je pak právě moderní legislativa postavená na spolupráci mezi regulátorem a vědeckou komunitou.

Česká republika a Slovensko jako regionální pionýři

Zákonodárci v ČR i na Slovensku přistoupili k regulaci nikotinových sáčku v minulém roce. *„Česká republika je jedním z prvních členských států v EU, která začíná regulovat tento výrobek,“* uvedla při představení nové vyhlášky hlavní hygienička ČR Pavla Svrčinová. Nikotinové sáčky zažívají v českém a slovenském prostředí boom až v posledních letech a podle národního monitorovacího střediska pro

drogy a závislostí se stávají oblíbenou alternativou ke klasickým cigaretám především u mladé generace.

Předkladatelé návrhu ve Slovenské národní radě připomenuli, že nikotinové sáčky představují alternativu ke kouření cigaret, protože se předpokládá, že jsou méně škodlivé. *„Stále však jde o výrobky obsahující nikotin, který je návykovou látkou, a proto je potřebné vyplnit právní mezeru s cílem snížit potenciální zdravotní rizika a zabezpečit ochranu mladistvých a dětí,“* napsali v důvodové zprávě. Na Slovensku jsou nová pravidla platná od začátku roku, v případě ČR vstoupí v platnost od letošního července.

Legislativa v obou zemích kromě maximálně povoleného množství nikotinu v jednotlivých sáčcích zpřísňuje také požadavky na vzhled a velikost balení a zahrnuje i oznamovací povinnost výrobců a dovozců před uvedením na trh. Jedním ze zastánců nikotinových sáčků jako alternativy ke klasickým cigaretám je i Národní protidrogový koordinátor Jindřich Vobořil. *„Je podstatné, aby nikotinové alternativy neztratily kvůli špatně nastavenému regulatornímu prostředí svoji konkurenceschopnost oproti klasickým cigaretám,“* říká Jindřich Vobořil, a dodává, že v první řadě je důležité, aby se k nikotinovým a tabákovým produktům nedostaly děti.

Akční plán i odborníci podporují snižování rizik

Podle Vobořila je nutné při přípravě legislativy reagovat na současné trendy a vědecké poznatky a efektivně revidovat modely regulace trhu s návykovými látkami. V souvislosti s tzv. produkty s nižším rizikem zdůrazňuje, že alternativy jsou základem prevence. *„Kromě prevence je však důležité soustředit se i na sociální a ekonomické dopady, s čímž je spojeno například téma efektivního nastavení daní u produktů se závislostním potenciálem,“* dodává Vobořil.

Česká republika v dubnu 2023 zveřejnila „Akční plán politiky v oblasti závislostí 2023-2025“, který definuje cestu racionální regulace a prevence největší rizik. To v rámci odborného panelu zmínil také Viktor Mravčík, ředitel výzkumu v Institutu pro racionální politiku závislostí: *„Je nutné prosazovat komplexní a moderní regulační rámec, který umožní kontrolovat rizika, a zároveň zohledňovat škodlivost jednotlivých látek a jejich forem.“*

Cílem je eliminace klasických cigaret

Mít možnost volby je důležité z pohledu vedoucí Centra pro závislé na tabáku v rámci 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy Evy Králíkové, která zdůrazňuje, že *„primárním cílem musí být snížení dostupnosti cigaret jako takových a až následně pak zvýšení dostupnosti alternativních zdrojů“.*

V této souvislosti se účastníci shodli na důležitosti škálování škodlivosti jednotlivých produktů. Podle Ernesta Gromana z vídeňského Nikotin Institutu je potřeba si uvědomit, že alternativy nepředstavují zdravější způsob konzumace nikotinu, ale způsob méně rizikový. *„Alternativní způsoby konzumace se jeví jako potenciálně méně rizikové, ale je důležité si uvědomit, že tyto alternativy nejsou bez rizika pro zdraví. Je důležité, aby uživatelé byli o těchto rizicích dobře informováni a měli na paměti, že nejpřijatelnějším způsobem, jak ochránit své zdraví, je zcela se vyvarovat užívání nikotinových produktů,“* vysvětluje Groman.

Cesta vpřed

Regulace alternativních nikotinových produktů bude i jedním z hlavních témat diskutovaných na zasedání států rámcové úmluvy Světové zdravotnické organizace (WHO) o kontrole tabáku, které proběhne v listopadu 2023 v Panamě. Česká republika, společně se Slovenskem a Švédskem, tak bude mít příležitost sdílet svoje doporučení a přispět k definování globálního postoje k těmto

produktům. Na úrovni EU nejsou nikotinové sáčky stále regulovány a stojí mimo současnou směrnici o tabákových produktech. Očekává se však, že v příštím roce Evropská komise představí revizi tohoto dokumentu a zavede nová celoevropská pravidla pro alternativní produkty.

https://www.komora.cz/press_release/uspesny-priklad-ochrany-spotrebitele-zhodnoceni-ceske-a-slovenske-regulace-vyrobku-s-nizsim-rizikem